

UOT 82-09

Ş.H.Cəbrayilov
ADPU Cəlilabad filialı
jabrayilov62@mail.ru

SÖHRAV TAHİRİN POEZİYASINDA AZƏRBAYCANÇILIQ İDEYALARI

Açar sözlər: şair-vətəndaş, millilik, azərbaycançılıq, vətən həsrəti, azadlıq carçısı, tarix və müasirlik

Cənubi Azərbaycan poeziyasının ən qüdrətli nümayəndələrindən biri də xalq şairi Söhrab Tahirdir. Böyük şair öz mənalı ömrünü cənublu soydaşlarımızın azadlığı uğrunda mübarizədə keçirmişdir. Şairin poeziyasında doğma vətənə bağlılıq, azərbaycançılıq ideologiyası, vətən eşqi, vətən həsrəti üstünlük təşkil edir. Söhrab Tahir Azərbaycanın bütövlüyü, cənublu soydaşlarımızın azadlığı uğrunda mübarizə aparmış, şeirlərində milli azadlıq uğrunda döyüşən igid vətən oğullarının parlaq obrazını yaratmışdır. Söhrab Tahirin vətəndaşlıq amalından yoğrulmuş mübariz poeziyası gənclərimizin vətənçilik ruhunda tərbiyəsində bu gün də öz aktuallığını saxlayır.

Ш.Х.Джабраилов

ИДЕИ АЗЕРБАЙДЖАНСТВА В ПОЭЗИИ СОХРАБА ТАИРА

Ключевые слова: поэт-гражданин, национальность, азербайджанство, тоска по родине, предвестник свободы, история и современность

Одним из самых ярких представителей поэзии Южного Азербайджана является народный поэт Сохраб Тахир. Свою содержательную жизнь великий поэт провел в борьбе за свободу своих южных соотечественников. В поэзии поэта преобладают привязанность к родному краю, идеология азербайджанства, любовь к родине, тоска по стране. Сохраб Тахир боролся за целостность Азербайджана, свободу наших южных соотечественников, создал яркий образ отважных сынов страны, борющихся за национальную свободу. Воинственная поэзия Сохраба Тахира, созданная из акта гражданства, и сегодня сохраняет свою актуальность в воспитании нашей молодежи в духе патриотизма

Sh.H.Jabrayilov

IDEAS OF AZERBAIJANIISM IN SOHRAB TAHIR'S POETRY

Keywords: poet-citizen, nationality, Azerbaijaniism, homesickness, harbinger of freedom, history and modernity

One of the most powerful representatives of South Azerbaijani poetry is folk poet

Sohrab Tahir. The great poet spent his meaningful life in the struggle for the freedom of his southern compatriots. The poet's poetry is dominated by attachment to the native land, the ideology of Azerbaijaniism, love for the country, and longing for the country. Sohrab Tahir fought for the integrity of Azerbaijan, the freedom of our southern compatriots, and created a bright image of brave sons of the country fighting for national freedom. The militant poetry of Sohrab Tahir, made from the act of citizenship, keeps its relevance even today in the education of our youth in the spirit of patriotism.

Söhrab Tahir Azərbaycan poeziyası tarixində görkəmli novator şair kimi tanınır. Vətənpərvərlik, humanizm, milli birlik ideyaları onun poeziyasının əsasını təşkil edir. Oğlu Tahir Tahirlinin sözləri ilə desək, Söhrab Tahir – “Həyatı boyu sirlərlə dolu xəzinə... Bu gün də o sirləri açmaq qeyri-mümkündür. Fədakar şair, inqilabçı, SSRİ dövründə demokrat kimi təqiblərə məruz qalan, komitə rəhbəri, yüksək vəzifələri tutmuş şəxs... Şairin bizdən də gizlətdiyi bir çox sirlər. Atam bizim rahat yaşamağımız üçün o sirləri özü ilə apardı” (2).

Bəli, doğrudan da, elədir. Söhrab Tahir sirli bir dünya idi, hələ onun haqqında neçə-neçə əsərlər yazılsa da, tədqiqatlar, araşdırmalar aparılsa da, onun sirli dünyası tam açılmamışdır. Çünki yaşadığı dünyada, yaşadığı dövrdə elə hadisələrə, elə məqamlara rast gəldi ki, bəzilərinin yaranma səbəblərini açıb izah edə bilirdi, bəzilərinin isə açılmasını öz dövrü üçün münasib görmürdü.

Görkəmli ədəbiyyatşünas alim, Azərbaycanın xalq şairi Söhrab Əbülfəz oğlu Tahirli (Söhrab Tahir) 1926-cı ilin avqust ayının 6-da (bəzi mənbələrə görə may ayının 27-də) Cənubi Azərbaycanın Astara şəhərində dünyaya göz açmışdır. Hələ kiçik yaşlarından ailə vəziyyətinin ağır olması ilə bağlı atası ilə “İran-İngilis neft şirkəti”ndə tornaçı-qaynaqçı sexində çalışır. Bununla da ömrünün, həyatının ağır günləri başlayır. Bu ağır, çətin həyat şəraiti Söhrab Tahiri gələcək üçün bir əzmkar şair, fədakar inqilabçı, dözümlü sərkərdə və vətəninə sevən humanist şəxsiyyət kimi formalaşdırır. Söhrab Tahir əsl vətəndaş kimi yaşamaq üçün döyüşə, həyata məhz buradan başlayır.

1943-cü ildə ilk şeirini çap etdirməklə mətbuat aləminə müntəzəm qədəm qoyan Söhrab Tahir ömrünün sonuna kimi ədəbi-bədii yaradıcılıqla məşğul olur və həyatının bütün ağrı-acısını qələmə alaraq yaddaşlara hopdurur. Şairin bütün əsərlərində həyatının hər qarışının əzablı və keşməkeşli izləri vardır.

Söhrab Tahir 1946-cı ildə təhsil almaq üçün Bakıya göndərilir və bundan sonra onun ədəbi fəaliyyəti, yaradıcılığı və təhsil pillələri durmadan artır. İndiki Bakı Dövlət Universitetində təhsil alır, sonralar isə Moskvada Qorki adına Ali Ədəbiyyat kurslarında dinləyici olur. Bundan sonra şairin yaradıcılıq fəaliyyəti və dünyagörüşü daha da artır. Sonralar 1962-66-cı illərdə S.Tahir Azərbaycanda bir çox mətbu orqanlarda məsul vəzifədə çalışır və hətta “Azərbaycan” qəzeti

və “Azərbaycan” jurnalında şöbə müdiri və redaktor kimi fəaliyyət göstərir.

Şairin elmi və bədii fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilərək bir çox medal və fəxri fərmanlara, 1998-ci ildə “Xalq şairi” fəxri adına layiq görülür, 2006-cı ildə isə o, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Uşaqılıq illərindən ömrünün son illərinə qədər əzablı, gərgin günlər keçirən, zəngin bir yaradıcılıq təcrübəsinə malik bir sənətkar olan Söhrab Tahir 2016-cı ildə vəfat etmiş və II Fəxri xiyabanda təntənəli şəkildə dəfn olunmuşdur.

Söhrab Tahir cismən aramızda olmasa da, ruhən qəlbimizdədir və Azərbaycan xalqı, Azərbaycan mədəniyyəti var olduqca seviləcək və həmişə araşdırılmağa ehtiyacı olan bir şair kimi diqqət mərkəzində olacaq.

2021-ci ilin avqust ayının 8-də Söhrab Tahirin 95 illik yubileyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin göstərişi ilə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən təntənəli şəkildə qeyd olundu və şair-publisist Söhrab Tahirin ömür yolu bir daha vərəqlənərək yaddaşlarda təzələndi.

Şairin oğlu Tahir Tahirlidən soruşanda ki, atanızı necə xatırlayırsınız? Tahir müəllim bu maraqlı və düşünülmüş suala da maraqlı cavab verərək deyir ki, mən düşünürəm ki, şair atam bu dünyadan köçüb, fikirləşirəm ki, o, yenə də mənimlədir. Hər atdığımda düşünürəm ki, “görən atam bu işə nə deyirdi”, – deyə götür-qoy edirəm. Əlbəttə ki, fiziki olaraq atamı itirmişəm və bu mənə çox ağırdır. Baxmayaraq ki, şairin 90 yaşı var idi, amma çox pozitiv, uzaqgörən, realist idi, hər xırda məsələnin həllini dərindən düşünərək çözüdü – deyə cavab verir (5). Bu cavab Söhrab Tahir kimi atanın, qüdrətli şəxsiyyətin belə də tərbiyəli, savadlı və geniş dünyagörüşlü övladı olmasını göstərir.

Daha sonra oğlu Tahir əlavə olaraq bildirir ki, atamın vətən həsrətində olmağı bizlərə də bir örnək olub ki, bizim vətəni belə qəlbən sevməyimiz, vətənpərvər olmağımız, xalqımızı, dövlətimizi sevməyimiz məhz atamız Söhrab Tahir bizim üçün qoyub getdiyi əbədi irsdir – nümunədir. Atamızın həsrət dolu danışığı, baxışı, yaşayışı bizim bu gün belə vətənpərvər olmağımıza gətirib çıxarıb. Biz də atamız kimi indi vətən aşığı, xalqı, dövləti qəlbən sevən insanlarıq. Övladlarımızı da bu ruhda tərbiyə etmişik. Onlar da bu gün babalarının məğrur, keşməkeşli yolunu davam etdirirlər. Mən deyirdim ki, atamın həyata keçmədiyi arzuları qalmadı. Ürək dolusu sözlərini qələmə aldı və demək istədiklərinin hamısını istədiyi kimi qələmə alıb bugünkü və gələcək nəsələ çatdırmaq üçün yazıb yaratdı (5).

Bütün bu deyilənlər şairin oğlu Tahir Tahirlinin 29 avqust 2017-ci il tarixli müsahibəsindən götürülmüşdür. Bu müsahibədə oğlu Tahir atasının bütün keyfiyyətlərini, onun mənəvi, iç dünyasını, bir insan kimi, bir ata kimi xarakterini gözümüzün önündə canlandırır.

S.Tahirin bütün yaradıcılığı demək olar ki, ikiyə bölünmüş Azərbaycanın birləşməsinin yollarını axtarmaq olub. Odur ki, 71 il ayrılıq həsrəti ilə yaşayan şairin qəlbində vətənin azadlığının əldə olunmasına, vətəninin bütövləşməsinə çox böyük inam olub və bu inam şairi ömrü böyü tərk etməmişdir.

Türkmənçay müqaviləsi ilə (1828) Azərbaycanın çar Rusiyası və İran şahlıq rejimi tərəfindən parçalanması, Azərbaycan xalqının ikiyə bölünməsi şairə ömrü boyu mənəvi əzab versə də, heç vaxt S.Tahirin Cənubi və Şimali Azərbaycanın bir gün birləşəcəyinə, vətənimizin bütövləşməsinə inamını qıra bilməyib, əksinə, şairin yatmış hissələrinin, milli duyğularının, humanist baxışlarının yenidən oyanmasına səbəb olmuşdur. Dünyaya gələn gündən dərd içində yaşayan şair artıq bu əzablara elə öyrəşmişdi ki, sanki həyat belə də olmalı imiş. Bu dərd ancaq vətən dərdi, xalq dərdi – bütöv Azərbaycan dərdi idi. Şair sanki bu ayrılıq dərdinə, vətən həsrətinə öyrəşmişdi və buna görə də “Azərbaycan “ poemasında belə yazırdı:

Dərdsiz vaxtlarını görmüşəm bəzən,
Dərdsizlik dərd olub sənə həyatda,
Özgələr dərdini atıb üstündən,
Sən dərdsiz olmaqdan qorxubsan həтта... (2, s.14)

Bu misralardan görünür ki, şair sanki dərdsiz yaşaya bilmir. Bu dərd isə şairin vətən sevgisinin, yurd məhəbbətinin poetik ifadəsidir. Onun normal həyat tərzində dərdli yaşamaqdır, dərdlər ona doğmadır, sanki S.Tahir dərdlə nəfəs alırdı.

Əməkdar jurnalist Flora Xəlilzadə şair haqqında belə yazır: - “Həkim, filoloq, şair, ictimai xadim, azadlıq təşnəsi kimi müxtəlif adlar qazanmış, vətəndaşlıq mövqeyi, eləcə də özünəməxsus poetik dünyası ilə seçilən Söhrab Tahir ana vətənin ürəyində doğulmuş, diləyində həmişə azadlıq bəsləmiş və bu yolda qılıncını ovxarlı saxlayan qüdrətli söz ustasıdır” (1, s.17) Doğrudan da belədir. S.Tahir çox məğrur bir yazar olub. O, heç vaxt sınımayıb, əyilməyib, həmişə başını dik tutub və öz dövrünün yazarlarına ölməz əməlləri və duruşu ilə həmişə nümunə olmuşdur. Bu da həqiqətdir ki, dərd içində yaşayan şair daha dözümlü olur və mətinləşir. Şairin bütün həyatı sanki dərdlə yığılmışdır və özünün dediyi kimi, şair bu yaşayışından, dərdli həyatından “zövq” alırdı.

Sərhədlər açılan zaman (1988-ci ildə) şair döğmə elinə, xalasıgilə qonaq gedir və xalasının onu tanımadığını görüb: “Tanımadın, ay xala, mənə?”- deyəndə xalası ağlayaraq onu qucaqlayır. Hönkür-hönkür ağlayan xala bu an Söhraba deyir ki, ay Söhrab, sən də ağla, ürəyini boşalt, yoxsa ürəyində dərd nisgil bağlayar. Söhrab da: “40 ildir ağlayıram, ay xala, gözümdə ağlamaqdan yaş artıq qalmayıb” , – deyir.

Bu 40 ilin həsrəti, 40 ilin niskili Söhrab Tahiri elə mətin, elə mübariz, elə dəyanətli etmişdi ki, şair sözün əsl mənasında iradəli, dözümlü, inadkar və döyüşkən bir şəxsiyyət kimi formalaşmışdır.

Söhrab Tahir təkcə öz taleyini yaşamırdı, o həm də öz doğma vətəmindən didərgin düşmüş minlərlə kimsəsizlərin, soydaşlarının acı taleyini öz taleyi hesab edirdi. Bu mənada SöhrabTahir yazırdı:

Nə görmüşəm, gördüklərim heç oldu,
Ömrüm mənə üç ömürlük köç oldu,
Yarım milyon ölü gördüm yarımcan,
İki milyon sürgün gördüm dalımca,
Milyon-milyon uşaq gördüm yalnızcaq.
Verib neçə can çəkənə canım can,
Son nəfəsim, son qərarım dalınca!
Nə görmüşəm sənə hələ mən, gülüm,
Üç inqilab! Üç azadlıq ! Üç ölüm!..” (4, s.6)

Bu misralarda şairin ağırlı-acılı bütün həyat yolu, bütün ömür yolu əks olunmuşdur. Şair demək istəyir ki, məşəqqətlər içərisində keçən vətən həsrətli ömrümdə həm inqilab, həm azadlıq, həm də yaşamaq uğrunda mübarizədə minlərlə insanın vətənsiz yaşayaraq öldüklərini görmüşdür.

Söhrab Tahirin bütün yaradıcılığında vətəndaşlıq qayəsi, vətəndaşlıq ruhu, ictimai ruh, eləcə də yaşamaq eşqi adamı valeh edir. Yaradıcılığının öz xüsusi dili, üslubu, milli ruhu, emosional pafosu, fikirlərini sadə aydın dildə çatdırmaq bacarığı çox güclüdür.

Vətəni sevmək, vətənə bağlılıq Söhrab Tahirdə çox güclü idi. Sanki Vətən eşqilə yaşayır, vuruşur , yazıb-yaradırdı. Vətən sevgisi şairdə bitməz - tükənməzdi. Şair “Vətən “ şeirində vətənə bağlılığını belə ifadə edirdi:

Mən vətən deyirəm, gözlərim dolur,
Məgər sən göz yaşını olmusan, Vətən?!
Əriyib elə bil bir damcı olub
Qəmli gözlərimə dolmusan, Vətən!

Mən vətən deyirəm, tutulur dilim,
Bəs sən dilini kim aldı, Vətən?!
Nə qədər mən varam, bu dünya bilir,
Sən dilinsizliyin, mahaldı, Vətən! (4, s.9)

Şairin qələmə aldığı bu alovlu misralar sanki dilə gələrək danışır və deyir ki, bu böyük, misilsiz xidmətləri olan xalqın dili hələ də yoxdur, hələ də Azərbaycan xalqına öz doğma ana dilində danışmağa imkan verilmir. Sən dilini kim alıb, kim qadağa qoyub ki, sən dilində – Azərbaycan dilində danışmaq olmaz?

Daha sonra Vətən deyəndə gözlərim yaşla dolur, məgər sən bizim üçün göz yaşına çevrilmişən? Sən bu göz yaşlarında əriyib bir damcıya çevrilmişən və mənim gözlərimə dolmusan.

Bu misralar çox təsirlidir. Ona görə ki vətən eşqi, vətən həsrəti ilə ömrü

boyu düşünən, yaşayan şair hətta göz yaşlarında vətəni qoruyub saxlaya bilir.

Söhrab Tahir özünü od oğlu, azəri, Azərbaycan oğlu adlandırır. “Mən od oğlu Azəriyəm” şeirində belə yazırdı:

Mən od oğlu azəriyəm!
Azərbaycan övladiyam.
Yarasından qan süzülən,
Arzusundan alov qopan
Bir torpağın
Öz oduyam, öz adıyam (4, s.12).

Vətənin, torpağın, Təbrizin həsrəti ilə yaşayan Söhrab Tahir “Əl saxla” şeirində dünyaya gəldiyi gündən bütün ömrünü döyüşdə – milli azadlıq uğrunda mübarizədə keçirdiyini söyləyir. Vətənin azadlığı uğrunda Allahdan güc, qüvvət istəyərək, bütün ömrünü də Təbrizin azadlığı yolunda qurban verməyə hazır olduğunu bildirir:

Döyüşə çıxmışam o gündən bəri,
Fil gücü, sel gücü gəlsin dizimə!
Bir yol ömrüm varsa , o bir yol ömrü
Min yol qurban verim mən Təbrizimə! (4, s.14).

S.Tahir ömrü boyu düşünür, ümidli, müqəddəs, böyük arzularla yaşayır, vətən həsrəti heç vaxt onu tərk etmir. O, arzularında xəyallar qurur, at çapa-çapa zindanları söküb, uçurur, məhbusları da vətən üçün, öz azadlıqları üçün ümumbəşəri azadlığa səsləyir. “Cavab versin tarix mənə” şeirində belə deyir :

Ürəyimə, düşüncəmə
Uzadılan qara əli
Biləkləyib, haqlayıram!
Sinə gərib tanka, topa
Arzulardan at minirəm çapa-çapa
Uçururam zindanları,
Çağırırım insanlığın ucbatından
Məhbus olmuş insanları! (4, s.14).

“Cavab versin tarix mənə” şeirinin məzmunundan anlaşılır ki, zülmə dözə bilməyən şair: “Azadlığım hanı, mən artıq öz yeməyimi silaha çevirmişəm, silahımın güllələri də göz yaşlarımdır, qana boyanmış, deyilmiş, əzilmiş bayrağımı başımın üzərinə qaldırmışam. İndi tarix mənə cavab versin!” – hökmünü verməklə tarixi ittiham edir:

Cavab versin tarix mənə!
Azadlığım hanı mənim?!
Dözməyirəm zülmə daha,
Mən qarnımın çörəyini dəyişmişəm bir silaha
Gülləsini gözlərimin giləsindən doldurmuşam,
Bir millətin vuruşunda parçalanmış,

Qana batmış dəlik-dəlik bayrağımı
Başım üstə qaldırmışam! (4, s.14)

Vətən həsrəti, vətən eşqi Söhrab Tahirin hava, su kimi qanına hopub. Bu eşq, bu amal, bu həsrət daim şairi düşündürüb, şair çıxış yolu üçün həmişə mübarizələrə atılıb və döyüş meydanında sinəsini gülləyə sipər edib. Cənubi Azərbaycan xalqının milli istibdaddan, İran şahlıq rejiminin zülmündən azad olması yolunda silahla və qələmlə döyüşüb.

Tehranda müəllimlər vətənin azadlığı üçün nümayiş keçirən zaman hər tərəfdən gülləboran olunmuşlar. Bu barədə şair “Qanlı dərş” şeirində yazır:

Dünən sən hayırdın meydan içində
Sənə nişan alıb güllə atdılar.
Şığıdı üstünə al-qan içində ,
Qılıncı, baxışı qanlı atlılar!

Xalqlar dönəcəkdir dəmir axına,
Yenə öz haqqını alacaq vətən!
Sən də azad girib dərş otağına
Bu qanlı tarixdən dərş deyəcəksən! (4, s.18).

Şair demək istəyir ki, nəhayət xalqımız ayağa qalxıb üsyan edəcək, azadlıq əldə etdikdən sonra sən müəllim haqqını alacaqsan və bu qanlı tarixdən həvəslə şagirdlərinə dərş deyəcəksən. Ona görə ruhdan düşmək lazım deyil və mübarizəni hər an, hər yerdə davam etdirmək lazımdır. Bu dərin mənalı fikirlərə, arzulara baxmayaraq, illər keçsə də, hələ də şairin vətəni azad deyil.

Xəlil Rza Ulutürk Söhrab Tahirin obrazını əsərlərində belə poetikləşdirir:

Qaraqaş, qaragöz, ucaboy, mətin.
Alnı qasırgalar önündə qaya.
Yumruğu qalxanda Söhrab Tahirin
Sanki qartal qonur tribunaya.

“İki qardaş, iki şair” əsərini ərsəyə gətirən, toplayıb tərtib edən Xəlil Rza Ulutürkün ömür-gün yoldaşı və görkəmli alim, Fəxri Filologiya elmləri doktoru, Professor Firəngiz Ulutürk yazırdı: ”Görkəmli şair, ədəbiyyatşünas-alim, tərcüməçi, publisist, milli ideal mücahidi və ictimai-siyasi xadim olan Xəlil Rza Ulutürk dostu, xalq şairi Söhrab Tahir Azər-Azərin şəxsiyyəti və ədəbi irsinə həmişə yüksək qiymət vermişdir. O, Söhrab Tahirin 60-90-cı illər poeziyasından, geniş bəhs etmiş, elmi-tarixi memuarlarında onun canlı obrazını, portretini yaratmışdır” (7, s.6).

Söhrab Tahirin yaradıcılığı sanki iki şəxsin yaradıcılığına bənzəyir, elə bil iki şairin düşüncələri onun yaradıcılığını bəzəyir. Söhrab Tahirin yaradıcılığındakı şairlərdən biri Təbrizi, o biri isə Bakını tərənnüm edir. Təbriz haqqında yazılan şeirləri xalqı üsyana, inqilaba, azadlığa çağırır, Bakı haqqında,

Şimali Azərbaycan haqqında yazdığı əsərlər isə nikbin, azad, xoş təəssürat yaradan əsərlərdir. Ümumilikdə, Söhrab Tahir bütöv Azərbaycanı yaradıcılığında işıqlandıran xalqı, oxucuları həmişə vətənsəvər, yaradıcı, döyüşkən və gələcəyə nikbin baxışlarla baxan bir vətəndaş görmək istəyir. Söhrab Tahirin əsas ideali, amalı, məqsədi Cənubi Azərbaycanı azad, vahid və bütöv görmək idi. Bu arzu şairə qismət olmasa da, bizim Azərbaycanımız – Şimali Azərbaycan – şairin yaşadığı Azərbaycan tam azadlığa çıxdı, müstəqil oldu və şair doğulduğu vətəni Azərbaycanı azad görməsə də, yaşadığı torpaqda azadlığın nə olduğunu daddı.

Cənub həsrətli, o taylı-bu taylı Azərbaycan, cənub mövzusunda əsərlər yazan şair və yazıçılarımız çoxdur. Bunlar Nəriman Həsənzadə, Cabir Novruz, X.R.Ulutürk, Məmməd Araz, Ramiz Düyğun və başqalarını misal göstərə bilərik. Bu şairlərin duyğuları, toxunduğu hadisələr fərqli olsa da, fikirləri, amalları, ideyaları və məqsədləri bir olmuşdur. Buna baxmayaraq, cənub mövzusunda yazan bütün şairlərdə sanki bir Söhrab Tahir eşqi, vətənsəvərlik amalı vardır.

Şanlı əsgər düz nişan al hədəfi,
Vətən sənə oğul deyib güvənsin.
Qoru doğma vətəninini, xalqını,
Vətən sənə oğul deyib güvənsin.

Şanlı əsgər, yolun vətən yoludur,
Vətən yolu müqəddəsdir , uludur.
İrəli get , sil yolundan buludu,
Vətən sənə oğul deyib, güvənsin (2, s.14).

Şair bu misralarda özünün bir əsgər kimi vətənin keşiyində durduğunu düşməni hədəf aldığını, xalqını, vətəninini qoruduğunu, vətəni qorumağın şanlı müqəddəs, ulu bir yol olduğunu söyləyir, azadlığın, müstəqilliyin, bütövlüyün qarşısını kəsən dumanı, buludu silib yox etməyə çağıraraq, sanki haray çəkərək bu müqəddəs yoldan çəkinməyəcəyini bildirir .

Yüz il də keçərsə bu ayrılıqdan,
Öz birlik haqqını bu xalq alacaq.
Bir gün mənim xalqım birləşən zaman,
Dünyada ən zəngin bir xalq olacaq (2, s.14),

deyən şair həqiqətən illər keçsə də, bu xalqın gec-tez birləşəcəyinə və birləşəndən sonra ən zəngin və ən varlı, öz ziyalıları və iqtisadiyyatı ilə sayılıb seçilən bütöv bir xalqa çevriləcəyinə inanırdı. Artıq şairin bu fikirlərinin bir hissəsi öz təsdiqini tapmış, Azərbaycanımızın bir hissəsi azad, müstəqil olmuşdur.

44 günlük müharibədə itirilmiş torpaqlarımız şəhidlərimizin qanı hesabına alınmış, xalqımız dövlət başçımızın- cənab Prezidentimiz İlham

Əliyevin ətrafında dəmir bir yumruq kimi birləşərək düşməyə və dünyaya öz gücünü göstərmiş, vahid ,bütöv bir Azərbaycan dövlətinin formalaşmasına doğru müstəqil addımladığını sübut etmişdir.

Söhrab Tahir:–

Azad qardaşım var, onunla xoşam,
Mən gərək sahili sahilə qoşam.
İki bölünməkdən elə qorxmuşam,
Çöpü də ikiyə bölmərəm daha (2, s.14).

– deyərək Azərbaycanımızın şimalını – bizləri azad gördüyü (Baxmayaraq ki, sovetlər birliyi dönəmində yazdığı bu misralarda Şimali Azərbaycanın müstəqillik qazanmadığını çox yaxşı bilirdi) üçün özünü xoşbəxt hiss edir, iki sahili – o taylı-bu taylı Azərbaycanı birlikdə görmək istəyir, iki bölünməkdən qorxdığı üçün bir çöpün də ikiyə bölünməsinə istəmədiyini bildirir.

Söhrab Tahirin yaradıcılığının araşdırılmasına həmişə ehtiyac var, bu gün də müasirliyini qoruyub saxladığı üçün onun yaradıcılığına daim müraciət olunmalı, şairin vətən sevgisi və Bütöv Azərbaycan üçün ömrü boyu çalışdığı həmişə diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Harda olsəm, ora mənə vətəndir,
Kaş ki elə vətənimdə öləydim.
Qardaşımda bu ögeylik nədəndir?
Kaş öləndən sonra bunu biləydim (2, s.14).

Cənubi Azərbaycanın Astara şəhərində dünyaya göz açmış və uzun bir nağıla bənzər mənalı ömür yolu keçmiş, 1943-cü ildə “Yaşa, qüdrətli qoşun” adlı ilk şeirini oxuculara təqdim etmiş və 1946-cı ildə Bakıya gələrək ali təhsil almış Söhrab Tahir:

Canımda odu var dəmirin, misin,
Canımdan ayrılıb qılınc çalaram.
Heç kəs azadlığı mənə verməsin,
Mən onu tarixdən özüm alaram (3, s.27).

deyərək azadlığın heç vaxt verilməyəcəyini, azadlığın zorla , qılınc gücü ilə, qan bahasına, öz canı hesabına alınacağını israrla qeyd edir və bu yoldan ömrü boyu dönməyəcəyini bildirir. Ömrünün son günlərində Xalq şairi Söhrab Tahir vətənsiz, kimsəsiz, Vətən üçün dəli-divanə olan bir gəncin həyatı dərinədən dərk etdiyini hiss etdirərək, düşüncələrini belə ifadə edir:

- Çox şükür ki, bizim Müstəqil Azərbaycanımız var və biz bu Müstəqil Azərbaycanın azad övladlarıyıq, çox şükür ki, azad yaşamağın nə demək olduğunu gözlərimizlə gördük və yaşadığımız. İstədiyimiz kimi bu azad ölkədə qanuna uyğun gəzib, rahat dolanırıq, azad, müstəqil övladlarımız var və mənim yazıları, kitabları, duyğuları, düşüncələrim, ümumiyyətlə, bütün əməlim məndən sonra da əsərlərdə, kitablarda yaşayacaq və həyata keçirə bilmədiklərimi yəqin ki, gələcək nəsil davam etdirəcəkdir (5, s.16).

Söhrab Tahir Ulu öndər Heydər Əliyevin ədəbiyyata, söz adamlarına qayğısını, mədəniyyətimizə nə qədər töhfələr verdiyini bu misralarda çox gözəl ifadə etmişdir:

Mən rəhbərdən çox yaxşılıq görmüşəm,
Öz payımdan hamıya pay vermişəm.
Yaxşılıqdan böyük saray hörmüşəm,
Qal bəxtimin sarayında, yaxşılıq (3, s.27).

Şair yaxşılığın heç vaxt itməyəcəyini, yaxşılıqdan bir saray tikdiyini və həmin sarayda yaxşılığı qoruyub saxladığını bildirir və cəmiyyətin, xalqın da bu ruhda böyüməsini arzulayır.

Şair Sərvaz Hüseynoğlu “Ancaq vətən eşqin ikiləşmədi” şeirində Söhrab Tahirin keşməkeşlərlə keçən mənalı ömrünün səhifələrini vərəqləyir, onu mətin, yurdsevər, vətənpərvər bir sənətkar kimi yüksək dəyərləndirir:

Soyuq sazaq kimi, qara yel kimi,
Ömrünü, gününü kəsdilər sənin.
Bir vaxt ayağını, Xoydan Mərəndən,
Doğma Ərdəbildən kəsdilər sənin.

Tanışdır bu ağrı, tanışdır bu dərd,
Tanışdır ruhunun uşuməsindən.
Kəsdilər, Təbrizə həsrət ayağını,
Bu dəfə evinin döşəməsindən.

Kəsdilər! cismində açılan yara,
Babəkdən əmanət qalan çeşmədi.
İkiyə bölünə-bölünə gəldin,
Ancaq vətən eşqin ikiləşmədi (2, s.14).

Xalq şairi Söhrab Tahir Müstəqil Azərbaycanımızda nə qədər özünü azad, sərbəst hiss etsə də, ürəyi Güney Azərbaycan üçün həmişə çırpınıb. İnsanın doğulduğu yer həmişə əziz olub, - deyə şair özünün doğma vətəmindən ayrı düşdüyünü şeirlərində dəfələrlə vurğulayıb.

Şairin həyat yoldaşı Sədabə xanım şairin həyatının son anlarını belə xatırlayır:

“Söhrabın son nəfəsi idi, bizə bildirdi ki, onu şairin kitabları olan otağa gətirsinlər. Biz onun son arzusunu yerinə yetirərkən şair son “Öləndə” şeirini astaca dedi:

Harda ölsəm, məni orda basdırın,
Başdaşıma, döz daşıma lüzum yox... (2, s.14)

Bu misraları deyərək şair əbədiyyətə qovuşur. Və indiyə qədər də Allahın bir möcüzəsi kimi öləndə də heç kimə möhtac olmadığını qeyd edir.

Öz xalqıma var kədərli hörmətim,
Bu taleyi özü yazdı alnıma.
Ən ağır iş, ən kasıb gün qismətim,
Bir qapıya getməmişəm yardıma... (2, s.14)

Şair dünyasını dəyişəndə də özünü Vətəninə borclu sayır və “Öləndə” şeirində bu barədə belə yazır:

Gecə vaxtı məni xəlvət götürün,
Xalq duymasın qərib tabut kədəri.
Gecə ikən son evimə yatırın,
Qoy olmasın dostlarımin xəbəri.

Gör nə qədər mən borcluyam vətənə,
Borca görə utanıram mən ondan.
Bu borc ilə tutmaz ad-san, təntənə,
Utancağam öz qəlbimdən hər zaman (2, s.14).

Şair: “Məni gecə ikən dəfn edin, qoy əziz xalqım, dostlarımin bu acı xəbəri duymasın, mənim vətənimə o qədər borcum var ki, mən artıq utanıram ad-sanımdan, bu qədər vətənə borcu olana ad-san yaraşmaz”, - deyərək son mənzilə yola salınır.

Səməd Vurğun poeziyasından ilham alaraq öz yaradıcılığına rəng qatan görkəmli şair Əliəğa Kürçaylı Vətən həsrətli şair Söhrab Tahir haqqında belə yazır:

Sənin o tufanlı yolların üstə
Baharam, çiçəyəm, qızılgüləm mən.
Düzdür, bölünməkdən qorxuram, ancaq
Sevinci səninlə gərək böləm mən (1, s.398).

Şair özünü həyatın tufanlı, qarlı-şaxtalı yollarında çiçəyə, qızılgülə bənzədir, amma bölünməkdən qorxdığını desə də, sevincini onunla yarı böləcəyini bildirir.

Söhrab Tahir bütün yaradıcılığı boyu Vətəninin dərđini ürəyində daşıyır və bu dərddən qurtulmağın yollarını axtarır. Şairin yaradıcılığı sanki dərđlə yığrulub, şair də bu dərđlə birlikdə mənalı, məşəqqətli ömür sürür. Bu dərđ, bu ağrı-acı şairi daha da mətinləşdirir, daha da mübariz etmişdir. Heç vaxt geriyyə addım atmır, heç vaxt sınırmır, məğrurluğunu qoruyub saxlayır.

Xalq şairi S.Tahir çox az tədqiq olunan və az araşdırılan şairlərdəndir. Onun yaradıcılığını araşdırarkən Güney və Quzey Azərbaycanın taleyinin bir-birinə oxşar və fərqli cəhətlərini aydın görmək mümkündür. Hər iki sahilin, hər iki Azərbaycanın bir milləti var, o da Azərbaycan xalqıdır. Bu xalqın ikiye bölünməsi, ikili tale yaşaması nə qədər ağır olsa da, gec-tez zaman, tarix bunu birləşdirəcək və vahid Azərbaycan dövləti yaradacaqdır.

Tarix, zaman S.Tahirin vətəni əlindən alsa da, onun istedadını

qabiliyyətini bacarığını, bir sözlə, şairin iç dünyasını əlindən ala bilməmiş və şair bu istiqamətdə istədiyi kimi azadlığı əldə etmək üçün bütün yaradıcılığı boyu var qüvvəsi ilə çalışmışdır.

S.Tahir heç vaxt xırda hisslərlə yaşamayıb, həmişə böyük amallar uğrunda vuruşub, yazıb-yaratmışdır. O, inqilabçı şair olub, o, döyüşkən şair olub, o, həm də Cənubi Azərbaycanın inqilabçılarından biri olmuşdur. Bu gün Cənubi Azərbaycanın, Təbriz, Tehran, Zəncan, Urmıya və bu kimi 80-dən artıq şəhər öz azadlığı uğrunda ayağa qalxmışdır. Gec-tez bu xalq öz istəyinə nail olacaq, öz bütövlüyünə qovuşacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. *Flora X.* Söhrab Tahir ana vətənin ürəyində doğulmuş... / “Kaspi” qəz., Bakı, 2014, 24 may, s.17
2. *Kürçaylı Ə.* Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2004, 398 s.
3. *Məmmədli E.* Ən ağır iş, ən kasıb gün qismətim / Təzadlar, 2016, 14 iyun
4. Məni ötənlərə çəkmə bu qədər / “Ədəbiyyat” qəz., Bakı, 2011, 27 may
5. *Tahir S.* Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 272 s.
6. Tahir Tahirli ilə Söhrab Tahir haqqında söhbət. “Ömrümün keçdiyi sahilədən uzaqlaşdıqca” / “Ədəbiyyat” qəz., “, Bakı, 2022, 16 mart
7. *Ulutürk X.R.* İki qardaş, iki şair. Bakı: Naksuana, 2009, 192 s.

Redaksiyaya daxil olub 10.01.2023